

บทคัดย่อ

พุทธศาสนามีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยมาช้านาน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนแม้ว่าในปัจจุบันวัดจะมีบทบาทลดลงในกิจกรรมต่างๆที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาโดยตรงแต่ก็ยังมี ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน โดยรวมค่อนข้างมากตามความเชื่อโดยทั่วไปนั้นเป้าหมาย สูงสุดในทางธรรมคือการบรรลุอรหัตต์เพื่อไปสู่นิพพาน แต่ก็ดูเหมือนคนทั่วไปจะไม่ได้มุ่งหวังที่จะไปถึง ขั้นนั้น ดังนั้นเราจึงอาจจำกัดเป้าหมายของการศึกษานี้ไว้ที่การมุ่งความสุขของสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็น เป้าหมายเดียวกันของศาสนาและการพัฒนาเศรษฐกิจ

พุทธศาสนาสอนให้คนลดละกิเลสแต่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักตั้งอยู่บนหลักคิดที่ว่าคนมี พฤติกรรมที่มุ่งแสวงหาความพอใจส่วนตัวสูงสุด (utility maximization) เป้าหมายทั้งสองนี้จึงดูเหมือนจะ เข้ากันไม่ได้ ซึ่งอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้การศึกษาในเรื่องบทบาทของวัดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจค่อนข้างจะ ถูกละเลย เพื่อขจัดข้อขัดแย้งนี้เราอาจปรับแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ให้เข้ากับศาสนาโดยยอมรับว่าคนมี พฤติกรรมที่คำนึงถึงประโยชน์สุขของผู้อื่นด้วย อย่างไรก็ตามการปรับแนวคิดเช่นนี้ก็ทำให้การวิเคราะห์ ทางคณิตศาสตร์ทำได้ยากมากเพราะทำให้ฟังก์ชันวัตถุประสงค์(objective function)ขาดความชัดเจน

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้จึงได้มุ่งตอบคำถามดังต่อไปนี้

- 1) ปัจจุบันวัดมีบทบาทต่อพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยมากน้อยเพียงไร
- 2) บทบาทของวัดมีนัยต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจอย่างไร
- 3) เพื่อจรรโลงพุทธศาสนาให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาอย่างแพร่หลายและให้ประโยชน์สุขแก่ผู้นับถืออย่าง แท้จริง วัดควรมีพัฒนาการไปในทิศทางใด

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจพฤติกรรมและทัศนคติของชาวพุทธจำนวน 1576 ครัวเรือน แยกตามภาคทั้งสี่(ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้) ภาคละ 3 จังหวัด และกทม.และปริมณฑลเป็น ภาคที่ 5 บวกกับการสัมภาษณ์วัดอีก 460 แห่ง โดยให้มีการกระจายของตัวอย่างตามภาคต่างๆในลักษณะ เดียวกัน

เนื้อหาของรายงานประกอบด้วย

บทที่ 1 จะเกี่ยวกับข้อมูลและแนวคิดเบื้องต้นสำหรับการศึกษานี้

บทที่ 2 นำเสนอแนวคิดในมุมมองกว้างเกี่ยวกับบทบาทของศาสนาต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจจากผลงานบาง ชิ้นในเรื่องนี้และการประมวลเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์โดยสังเขป ตอนท้ายของบทนี้แสดงผลการ สืบสวนและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างรายได้กับพฤติกรรมที่แสดงถึงความใกล้ชิดศาสนา ผลการวิเคราะห์ชี้ว่ารายได้ที่ความสัมพันธ์เชิงบวกกับความถี่ในการเข้าวัดและสัดส่วนการทำบุญต่อรายได้

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่มีนัยสำคัญต่อการทำบุญดักบาตร และหากใช้ข้อมูลนี้มาประมาณการมูลค่าเงินทำบุญทั่วประเทศก็พบว่าอาจมีมูลค่าสูงถึง 5 แสนล้านบาทต่อปี

บทที่ 3 เป็นการนำเสนอผลการสำรวจพฤติกรรมและความเชื่อต่างๆทางศาสนาเพื่อประกอบการพิจารณาว่าพฤติกรรมแบบไหนที่น่าจะสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและความเชื่อมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมอย่างไรผลการสำรวจพบว่าชาวพุทธส่วนใหญ่เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์(ร้อยละ 66.4) รองลงไปคือเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง(ร้อยละ 28.5) ที่ไม่เชื่อเลยมีเพียงร้อยละ 5.1 ความเชื่อนี้ถือได้ว่าเป็นแรงจูงใจหลักในการนับถือทุกศาสนา และสำหรับชาวพุทธก็ถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดและการปฏิบัติตามหลักธรรมในพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม คนส่วนใหญ่ก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องโชคลางและโหราศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ได้อยู่ในหลักธรรมในศาสนาพุทธ และพระสงฆ์ส่วนใหญ่ก็ไม่สนับสนุนความเชื่อเหล่านี้

การทำบุญเป็นเครื่องค้ำจุนพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่ง งานวิจัยนี้จึงสนใจที่จะศึกษาแรงจูงใจให้เกิดการทำบุญและพบว่าประมาณร้อยละ 86 หรือทุกๆ 6 ใน 7 คนระบุว่า การทำบุญทำให้จิตใจผ่องใสอาจเป็นธรรมชาติของคนส่วนใหญ่ที่รู้สึกสุขใจเมื่อได้ทำความดีหรืออาจเป็นเพราะศาสนาส่งเสริมให้คนรู้สึกเช่นนี้ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีเพราะแรงจูงใจอย่างนี้น่าจะทำให้สังคมพัฒนาดีขึ้นเรื่อยๆ

บทที่ 4 ประเด็นหลักของการวิเคราะห์ในบทนี้ได้แก่การประมาณรายรับของวัดทั่วประเทศจากข้อมูลในตัวอย่าง ซึ่งประมาณได้ว่าเท่ากับประมาณ 1 แสนล้านบาท เมื่อเทียบกับค่าประมาณของเงินที่ครัวเรือนถือว่าเป็นเงินทำบุญ(ประมาณ 5 แสนล้านบาท) ก็น่าจะมีการศึกษาต่อไปว่า ส่วนต่างประมาณ 4 แสนล้านบาทนั้นไปอยู่ที่ใดบ้าง ทางด้านรายจ่ายของวัดร้อยละ 60 ใช้ไปในด้านงานก่อสร้างและซ่อมแซมอาคารสถานที่ในวัด การใช้จ่ายด้านสาธารณประโยชน์แทบไม่มีการระบุไว้

ผลการศึกษานี้ได้นำมาสู่ข้อเสนอแนะในบทที่ 5 ซึ่งได้แก่ การส่งเสริมให้มีการทำบุญเพื่อสาธารณประโยชน์มากขึ้น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน การปรับระบบบัญชีของวัดให้โปร่งใส การเผยแพร่พระธรรมผ่านสื่อออนไลน์มากขึ้น เป็นต้น